

1965

En oversigt

Ved Carl Trock

»Vi står idag ikke -- som mange unge præster gjorde det i 30'erne -- med en fornemmelse af at have »genopdaget« evangeliet, så vi blot skal forkynde det ... Vi står famlende på mange måder -- som dem, der ved, hvor svært det er at høre og give evangeliet videre«, udtalte en yngre præst (Erik Kyndal, Sjt 31/7). En anden og mere erfaren grundtvigsk præst gjorde situationen således op: »Fra de sejrtrige tidehvervsk-grundtvigsk-fladkirkelige kanoner tordnes der stadig mod bodsfromheden, skønt man skal lede med lup efter den. Og Indre Mission prædiker stadig omvendelse for de omvendte. Men den egentlige vanskelighed går man fra alle sider udenom. nemlig at man ikke kan finde det forløsende ord, som den kristne tro må have at sige til vor tid. Vor nød i dag er, at vi mangler dette forløsende ord« (Otto Bertelsen, DKt 109).

Midt i denne spørgen, »om evangeliet lader sig forkynde?« (Holger Brønsted, KD 23/7) satte folkene bag »Kirkens Ja og Nej« ind. De rejste røre, ikke fordi de fremførte uhørte synspunkter, men i kraft af den skarphed og ihærdighed hvormed de kæmpede for deres genopdagne, forløsende ord. Det kaldte andre frem, som mere stille havde næret de samme synspunkter, og de ligesindede bestyrkede hinanden. Derfor blev det først og fremmest folkene omkring pjecen, som satte præg på 1965. I årets løb fór de frem, bestandigt angribende og hurtigt parerende. Efterhånden mærkede man dog mindre til dem, og til sidst var det Indre Missions ledende folk der førte kampen videre, men for et mere afgrænset forum.

Ved henvisninger bruges følgende forkortelser: DKt Dansk Kirketidende; DMbl Dansk Missionsblad; Ft Folketingstidende; IMT Indre Missions Tidende; JyPo Jyllands-Posten; KC Kirkeligt Centrum; KD Kristeligt Dagblad; KP Kristeligt Pressebureaus udsendelser; MrBl Menighedsrådenes Blad; PrfBl Præsteforeningens Blad; Sjt Sjællands Tidende; AAST Aarhus Stiftstidende. Årstal angives kun, når det ikke er 1965.

Lader evangeliet sig forkynde?

Kredsen bag »Kirkens Ja og Nej« tog ordet med martyrmine, som forfulgte og undertrykte (jfr. Regin Prenter: Vi er genstand for diskrimination, KD 11/12 64). Men både massemedier og kirkelige talerstole og tidsskrifter stod lige så åbne for dem, som for kirkens venstre fløj. De fik rig lejlighed til at gøre sig gældende. Og som tiden gik beholdt kun få frimodighed til at tale om diskrimination (Ulsdal, Reformatio 84, Højlund, KD 20/7). Der var også andre som havde større grund til beklagelse. De der ikke hører hjemme på fløjene kom nu som før til at erfare, at modererende synspunkter ikke fængsler (KD 15/1).

Standpunkterne her har dog størst interesse. Her skulle det vise sig, hvor langt ud pjecen ville møde forståelse. Og der er mindre grund til at standse ved indlæg fra erklærede modstandere, så meget mere som vi i nogen grad kan fornemme deres kritik gennem de indlæg der kom fra folk mellem fløjene. (Hele debatten kan i nogen måde følges i de af kredsen udgivne »Presseklip«).

Professor N. H. Søbølling lagde for med et velkommen til pjecen. Venstre fløj i kirken – som pjecen dog gjorde nogen uret – havde domineret gennem årtier. Og den kunne han godt ønske ringere indflydelse, »vel at mærke, hvis vi andre evnede at få de kirkefremmede i tale, som den ... kreds vitterligt i nogen måde gør«. Men hvis pjecen ville give retningslinier for, »hvad folkekirken bør være, et program som man vil kæmpe for at få gennemført, er der formentlig endnu flere, der enten vil anmelde alvorlige betænkeligheder eller direkte protester« (KD 23/11, 14/12 64, jfr. 11/12 64). Betænkelighederne gjaldt embedssynet (KD 8/12 64), ja egentlig hele pjecens sigte. Den kaldte næsten ene til troskab mod det overleverede; men »de gamle ord høres ikke. En gentagelse af de hævdede bekendelser og salmer og liturgiske bønner« hjælper ikke i kirkens situation (KD 17/5).

Når pjecen trods sin kategoriske form skal opfattes som oplæg til en dialog, så er forfatterne urealistiske, hvis de ikke tror, at fællesskabet kan bære den spænding som er i kirken. Den ikke bare hører med til den kirke, som jeg ikke vil bytte med nogen anden, skrev forstander Johs. W. Jacobsen, det er en frugtbar spænding (Nyt fra Diakonissestiftelsen 1 ff.). Og som debatten skred frem, måtte domprovst Verner Hansen have luft for en advarsel mod »bibelpanik og bekendelses-hysteri«. Måske skal vi ikke have noget af det, vi forstår ved »fast«, men »nøjes med« en Bibel, hvor

skrøbelige mennesker bevidner det guddommelige ord. Man kunne i iver for »at afgrænse og give klar besked ... gøre menigheden til en sekt i stedet for det Guds hus, hvor ikke blot vinduerne ud til verden er blankt polerede, men hvor døren står åben – for alle« (KD 1/5).

Skønt pjecens folk angreb *Indre Mission* og *Kirkefondet* for folkekirkelig valenhed (KD 17/6, Reformatio 88, her V 200, 621), så var det klart at de håbede på støtte herfra. Til de anbefalinger fra betydende folk i IM, som kom ret omgående (jfr. her V, 621) fjøede formanden, sognepræst Kr. Friis sin: »Det var godt, at denne pjece kom«. Vi vil »glæde os over, at den gamle troens grund blev ridset op een gang til«. Pjecen var dog ikke »et forlovelseskort« som meldte om forlovelse mellem højkirkelige og IM. Den var »en hilsen fra et rejseselskab til andre, som *agter sig til det samme mål*«. Og man kan godt være i kupé sammen, uden at man forlover sig, (KD 22/1, jfr. Dalum Christensen i »Det nye år: Vi står bag pjecen fuldt så meget som da den kom, (46 ff.) dog med forbehold overfor embedssynet, 56, jfr. V 408, 615).

Professor Søe havde i pjecen fundet højkirkelige tendenser, dog mindre end ventet (KD 23/11 64). Da nu nogle højkirkelige præster udsendte bogen »Præsten i tjeneste« følte han sig foranlediget til at advare IM, hvor kendte folk var ivrige for at gribe den hånd, som højkirkelige udstrakte. »Hvis den bog er nogenlunde typisk, var der dog et og andet at overveje, før håndtrykket blev for fast«. Selv om der var værre ting indenfor kirkens mure end det, så havde bogen chokeret Søe. Den var mere romersk end han havde troet det muligt (»fyldestgørende gerninger«; der tales ganske romersk om messen og nadveren) og her taltes med foruroligende megen sikkerhed og overlegenhed[1].

Den formaning fandt IMs næstformand, Edv. Jensen malplaceret. Hans anbefaling af »Kirkens Ja og Nej« betød ikke tilslutning til de højkirkelige. Og der var ikke i pjecen noget, som var IM frem-

[1] KD 1/2. Om bogen jfr. bl.a. Aalborg Stiftstid. 2/3, Berl. Aften. 8/3, Nyt fra Diakonissestiftelsen 25, PrfBl 380, samt Børge Riisgaard: Det mest bedrøvelige er den nedladdenhed, hvormed vor egen kirke omtales. Vi har ikke råd til at ende i højkirkelig selvglæde. Der er i bogen ting som er vel meget romaniserende, men i det store og hele er jeg enig med forfatterne. Den er dog ikke udtryk for den samlede højkirkeligheds meninger, men et bidrag fra én side. Mange synspunkter kender vi fra Kristi Legems Broderskab (FFC). Der er vi nogle, som ikke er med, fordi det står for ting »på grænsen af, hvad der kan kaldes ægte højkirkeligt«, Reformatio 9 ff.

med, omend man nok ville have udtrykt sig lidt anderledes. »Det kirkesyn, vi møder i pjecen, er også vort, og bekymringen for den folkekirkelige udvikling deler vi også«. Hvis IM stod overfor udflydende folkekirkelighed eller høj Kirkelighed, så valgte jeg det sidste, svarede Edv. Jensen. »Men jeg står ikke overfor dette alternativ. Der er et tredje standpunkt« (KD 12/2, jfr. 16/2). – De stærke anbefalinger står dog ikke alene. Hvis pjecen varsler forlovelse mellem IM og de høj Kirkelige, »så er vi mange fra den gamle vækkesbevægelse, der må sige fra. Vi er og bliver lav Kirkelige«, skrev en præst (P. Brogaard Andersen, e. KD 14/1). Og der er også i IM folk som sætter pris på folkekirken rummelighed og vil værne om den (forstander Aksel Nielsen, Hoptrup, e. KD 4/1). Det er vel det samme pjecens folk antyder, når de klager over, at det venstreorienterede folkekirkesyn er trængt frem i IM (jfr. V. 621), og over at IM er verdsliggjort, selv missionærerne »står og siger de samme ting som præsterne, når først de har været på bibelkursus« (Reformatio 88, jfr. KD 17/6).

Det gjorde indtryk, at Kirkefondets tidligere formand, højesteretsdommer Mogens Hvidt, sagde fra. Klagerne over kirken »mangelende frihed, endsige antydninger af, at der begås overgreb« fra statens side forekom ham ubegribelige. Sandheden lod sig heller ikke udtrykke så enkelt, som det skete i pjecen. Den sprænger alle forsøg på at udtrykke det, der ikke lader sig udtrykke. I sin ungdom havde Hvidt måske ladet sig hverve til korstog mod de vantro, nu var der adskilligt som han ikke mere var så sikker på som før, og det var ham en fremmed tanke, at han ikke skulle kunne være i kirke sammen med venstre-fløjen. Meget af det, de elleve sagde, fortjente at blive hørt, og de havde nok solidt følge i kirken. Men det stærkt polemiske ville næppe vinde genklang »hos de mange – formodentlig de fleste – som kvier sig ved at tage plads på fløjene, det være sig til venstre eller højre« (KD 28/1).

Det indlæg kaldte sognepræst Asger Højlund frem: Staten »binde kirken i den forstand, at den holder den nede i en tilstand af forvirring, splittelse og uklarhed og dermed nede i afmagt«. I frihedens navn var kirken blevet tvunget til at opgive sin status som bekendelseskirke, nu var den en religionsanstalt der håndterligt lod sig indføje i velfærdsstatens helhedsløsning[2]. Dermed var be-

[2] Indvendinger nødte pjecens folk til direkte at nævne hvem og hvad, der havde kaldt dem frem. Lindhardts forkyndelse måtte holde for (KD 11/12 64, 25/4), mens

kendelsestroskaben illusorisk. De, der ville stå på Bibelens og bekendelsens grund, tåltes, men de kunne »ikke gøre det [de] forkynder til andet og mere end privatmeninger«, fordi den forkyndelse, som er imod Guds ord i Bibelen kan gøre sig gældende med samme ret. Og »bekendelsestroskab er jo da at stå for en forkyndelse, som ikke er [ens] egen privatmening, men kirkens svar til dem, der søger og spørger«. Højlund bad Hvidt svare på det spørgsmål: »Kan kirken tilkende dem hjemstedsret, der baserer deres forkyndelse på en holdning af mistillid til Bibelen og egenmægtighed overfor den, og som derfor forkynder i modstrid med det præsteløfte, deres kirke har afkrævet dem?« (KD 4/2). Hvidt svarede, at Højlund påkaldte statens monopol for den forkyndelse, han anså for ret. Og nok indeholdt Bibelen tydelig tale om Guds vilje med menneskers liv og hans tilbud om frelse, men den gav ikke en bastant norm for kirkens indretning og mange menneskelige forhold. Han forstod Højlund et langt stykke, men lod sig ikke tvinge ud på fløjen (KD 5/2, jfr. 9/2).

Debatten viste spændinger mellem de elleve præster, hvad de også selv havde sagt at der var. Det gjaldt en række hovedpunkter (hvad der forklarer »uldne« vendinger i pjecen) og det gjaldt det arbejde, som pjecen indbød til. Provst Svend Aage Nielsen ønskede ikke blot en samling af IM og højkirkelige men forståelse og abenhed overfor andre synspunkter; andre syntes mere at søge kamp. kætterjagt og udsmidning ville de ikke, men så dog ret til at tildele og frakende andre »hjemstedsret« i kirken (t.eks. Glentehøj, KD 1/3). Begge standpunkter havde talsmænd blandt de ca. 250 interesserede (omkring 1/3 var præster), som fulgte pjecens indbydelse til *modet i Nyborg* 19.–20. april. Her var fremtrædende højkirkelige, en bred tilslutning fra IM og folk fra Moralsk Oprustning og Luthersk Missionsforening. Efter den åbne del »for inter-

redaktør Ole Malmqvist leverede bevis for, hvor nødvendig kampen for kirkens frihed var og blev takket for det. Nu var stillingen klar, enten går man ind for Malmqvists service-kirke, hvor folket er herre, eller for pjecens standpunkt, at Guds ord er autoriteten (Aktuelt 26/11, 9/12 64). – Det syntes overset, at Malmqvist skrev i anledning af pjecens udgivelse, og at det var bemærkninger fra en ikke-kirkelig. Jfr. Johs. W. Jacobsen: Også de som betragter folkekirken som en bgl. indretning vil bevare forkyndelsens frihed og uafhængighed overfor folkeopinionen (Nyt fra Diakonissestiftelsen 3 f.), se iøvrigt Glentehøj: Kirken og demokratiet, AASt 19/3.

esserede« blev henvend 150 til det afsluttende lukkede møde »for tilsluttede«.

Det endte med at indbyderne fik fuldmagt til at forestå arbejdet endnu et år. Men det forløb ikke uden brydninger. Den rummelige folkekirke havde enkelte fortalere; det store flertal kom dog fra IM og det var »mere interesseret i at føre en kirkekamp end i at ekspandere kirkeligt«, mange forstod ikke indbydernes tanker og følte, at de ikke stod ved deres ord. Nu videreføres arbejdet gennem arbejdsgrupper rundt om i landet – som et åbent fællesskab om forbøn, samtaler om kirkens nød og samarbejde mellem dem, der erkender den. Sv. Aa. Nielsen fandt, at der var grund til at glæde sig over mødets forløb; andre mener, at man ikke rigtigt kom videre, mødet bragte ikke en udbygning af arbejdet på et bredere grundlag (KD 14/4 20–21/4, 15/5, 24/9, Fyns Tid. 25/4, KC 52; mødet uomtalt af Dalum Christensen i »Det nye år«).

Der er oprettet stiftsudvalg i alle stifter. De arbejder »mere eller mindre«, resumerede Sv. Aa. Nielsen ved årets udgang, og »adskillige« steder er studiekredse igang (KD 30/12, jfr. 30/8. 21/9). Men der er rigtignok mere ro om bevægelsen, enten det nu er fordi kræfterne blev brugt op under den første store kampagne, eller fordi mere stille arbejde i kredsene nu tager tid og kræfter. Det ændredes ikke af, at initiativtagerne sendte samtlige menighedsrådsmedlemmer en ny pjece til advent, med kirkens bekendelsesskrifter – samtidig med at de begyndte at udsende deres eget blad, »Kirkelig Information«.

»1965 vil gå over i nyere kulturhistorie som det store porno-år«, hed det i et dagblads årsoversigt. »I løbet af de sidste fire–fem år er der, med stærkest acceleration i 1965, vundet større frihed end i de foregående fire–fem årtier tilsammen« (Politiken 2/1 66, jfr. KD 4/11). Alligevel blev sidste års *seksualadresse* ikke fulgt op. Asger Højlund begrundede det sådan:

Når adressen mange steder var mødt med afslag, så skyldtes det en moderne kristendomsforståelse. Derfor var »Kirkens Ja og Nej«s opgør med modernismen det første fornødne. Det var nok heller ikke muligt at stemme op mod den tiltagende pornografi. Måske var det også en bedre »taktik« at lade den have frit løb, jo før ville umoralen afsløre sig i al sin hæslighed og jo hurtigere og stærkere ville der komme en reaktion. Højlund sporede allerede tegn på det. Han ville i hvert fald selv vie sine kræfter til kampen om pje-

cen (»Nyhedsbreve« jan. og okt., jfr. Sv. Aa. Nielsen, KD 15/12).

Der var dog andre kendsgerninger. En foredragsholder sluttede et foredrag om abort-spørgsmålet med komplimenter »til den nuværende generation for dens evne til at føre en virkelig alvorlig og saglig debat og for først og fremmest at bruge kendsgerninger, mens tidligere slægtled havde kæmpet med »ideologier, trosbekendelser og forudfattede meninger« (Information 6/5). Og en gallup-undersøgelse viste stort flertal i befolkningen for friere adgang til abort (Berl.Tid. 27/6). Mens enkelte kirkefolk stiltfærdigt rørte ved problemerne (KD 25/5, IMT 303, 411, KC 54), så tog Bartholdy udfordringen op: Vi er nået frem til, at der sker en storstilet masseudryddelse af børn i moders liv. Hundredtusinder af kvinder går om som mordersker. Lovgivning og skik og brug har helt gennemhullet det femte bud. Læger og sygeplejersker undslår sig ikke for den bøddelgerning, men er så vant til at se det som en pligt at slå ihjel. at de overvejer at gøre ende på uhelbredeligt syge og sindssyges unyttige tilværelse. Og folk vil ikke komme for at høre Gud sige: I er en morderslægt (KD 26/5). Bartholdys ord blev næsten stående alene, kun taget op af katolikkerne (Katolsk Ugeblad 25/6 og KD 2/7 ff.).

Omkring *Billy Graham* blev der bygget en storstilet økumenisk vækkelseskampagne op i hovedstaden. Også folkekirke-præster medvirkede. Det forlød, at møderne samlede henved 65.000, hvoraf 6–700 meldte sig efter møderne for at få nærmere vejledning. Nogle talte om succes; andre mente ikke at der kom nye folk, det var frikirkernes og IMs folk, der arrangeredes vækkelseskampagne for (KD 10/5 ff., IMT 299, 339).

Månedens efter samledes IM mere stiltfærdigt til årsmøde i København. De fik kritik af Asger Højlund. I stedet for at sparke ud efter Billy Graham skulle man lære af ham. Han forstod at holde vækkelsesmøder, »det er man vist ved at glemme i IM« (Berl.Tid. 27/6, KD 16–17/6). IM har ikke glemt at arbejde for vækkelse, forsikrede Kr. Friis. Derimod var det meget mærkeligt at se »en af hovedpersonerne bag Kirkens Ja og Nej gå i brechen for Billy Graham-kampagnen. Det tyder på at kompasnålen roterer lidt« (KD 1/7, jfr. 20/7). Også på den front stod IM fast og afskedigede en missionær, der samarbejdede med baptisterne[3].

[3] Kr. Friis om afskedigelsen af missionær Herb. Neimanas: Den forvirring, der på mange måder råder inden for vor folkekirke, ønsker vi ikke at give indpas

Men hovedslaget for bekendelsen står indenfor folkekirken og rettes mod den *rationalisme*, som »er over os«. Også her lagde Bartholdy for (KD 16/2), og nu fik han efterhånden solidt følge: Mens folkene bag »Kirkens Ja og Nej« fralagde sig at drive kætterjagt, så mener IM bestemt, at der »skal være kætterjagt, hvis der findes kættere i kirken«. »Denne vagttjeneste skal varetages af den dertil forordnede instans: bispeembedet«, skrev Dalum Christensen. Han tænkte ikke »på kætterske røster i folket eller for det teologiske forum. Det skal afbalancerende modrøster nok klare«, men på kætteriet »på prædikestolen, kirkens officielle lærestol, og i konfirmandstuen«. Her vildførtes de umyndige uden modsigelse. Det drejer sig om Bibelens klare tale som skal hævdes overfor den eksistentialistiske modeteologi. Den lemlæster Bibelen, »Guds ord helt igennem«, gør den til en historiebog og Kristus til en tidløs idé (Det nye år 49ff.). Op over den følgende tids mange undsigelser af rationalismen fra IMs side høres Bartholdys: Det lyder hårdt med kætterjagt, men »det er tegn på åndelig død, hvis kættere ikke anholdes«. »Det er et mærkeligt tidens tegn, at det er de grundtvigske, der fører an i angrebene på Bibel og trosbekendelse« (KD 28/10, jfr. bl.a. Tage Lunds ord om Dansk Kirketidende, »et tilholdssted for al slags kristendomsforfalskning«, IMT 115 og Kr. Friis, IMT 381).

Det varede lidt inden der blev rejst bestemte sigtelser, men de kom. Selvfølgelig måtte Lindhardt igen holde for; han var måske ikke rendyrket rationalist, men hans forkyndelse var mere end rationalistisk anløbet. Heller ikke biskop Th. Kragh var rationalist, han havde dog begået en rationalistisk juleprædiken, som Bartholdy måtte anholde (KD 9/12). Sigtelserne samlede sig især om den grundtvigsk-tidehvervske kreds, som samlede lærere og præster til drøftelser om kristendomsundervisningens problemer[4] og om en

i IM (IMT 586). Jfr. Dalum Christensen: IM og baptisterne kan godt holde vækkelssesmøder sammen, men der kommer spektakel bagefter. For vi kan ikke bygge kirke sammen, når baptisterne praktiserer gendåb. Det er ikke bagateller, der skiller. Og hvis en medarbejder i IM begynder sådant samarbejde, så får han at vide at bestyrelsen ikke tør tage ansvaret for det. »Illoyalitet på dette punkt fører uvægerligt til afsked«. Det var ikke noget forsvar at sige: Hellere se sine børn som baptister end som vantro. Det var et falsk alternativ, vi har det hele i vor kirke («Det nye år» 63 ff.).

[4] Fra det første møde på Båring Højskole i 1964 udsendtes »Religionsundervisningen til debat«, som også rejste debat: Skulle Tidehvert, ja måske afmytologisering, ind i skoletimerne, spurgte rektor Tolderlund-Hansen (KD 30/6, 19/7, 22/7).

af Dansk Kirketidendes faste »prædikanter«, pastor Ole Rydal (DKt 343, KD 28/10, 2/11, 16/11). Det voldte dog også flere grundtvigske uro, at han ikke anså fortællingen om enken i Nain for historisk sand. Det havde også fået provst Carl Hermansen til at tænke på de gamle rationalister. Han ville dog ikke være med til kamp, historien viser at den slags kommer og forsvinder igen. Men det ærgrede ham, at de ad bagvejen »skulle listes ind i den grundtvigske verden« (KD 29/10, jfr. DKt 377, 404, 421, 439. – Det er Bultmanns omhyggelige og ærlige arbejde, »som i dag gør N.T. til en spændende og aktuel bog«, Riemann, DKt 406).

Det er altså ikke isolerede tilfælde, som IM drog i felten mod, men væsentlige strømninger. Der er blandt studenterne »en stigende interesse for de hermeneutiske problemstillinger, som Bultmann og hans elever er eksponenter for«, skrev en kender af forholdene (Theodor Jørgensen, KD 27/11). Just derfor kom indsigelserne, og uden personsanseelse. De gjaldt selv et værk som »Gads danske Bibelleksikon«. Akademikere kunne have glæde af de mange dygtige medarbejderes oplysninger, men på almindelige bibellæsere ville det virke uopbyggeligt og nedbrydende, skrev Bartholdy. Selv om forfatterne vil forholde sig redeligt til Bibelen, så bliver sigtet alligevel negativt, når de fornægter verbalinspirationen. Vist er der fejl i Bibelen, men når man læser den for at styrke sin tro og finde vejledning, så må man tage ordret, hvad der står skrevet. »Et er, at verbalinspirationslæren som teori er gal, et andet praksis. Jeg kan ikke udrede det«. Men sådan er det, sluttede han (IMT 1966, 5). IMs linie er »at holde fast ved bekendelsen«, skrev Kr. Friis i en nytårshilsen, fordi vi lever i en tid, »hvor evangelierne beskæres

Der var på mødet tendenser til at nedskrive de afgørende frelseskendsgerninger (KD 28/7, jfr. 28/9, Reformatio 119). Der kom også tak, fordi der blev talt åbent om problemerne. Mange præster har bevidst forholdt menighederne det moderne syn, som nu vælter ud over befolkningen. »Ingen ansvarlig børneopdrager kan her blot lukke øjnene«, situationen »byder os at tale om det« (Karl Rønne, KD 13/7). Og Dansk Kirketidendes redaktør, Peter Riemann var ikke i tvivl om, at skal faget interessere unge lærere, så er den her anviste vej »ikke bare god at følge, men ganske simpelt hen den nødvendige« (DKt 289, jfr. 312). – 1965 samledes ca. 100 lærere og 20–30 præster igen til kursus i Båring, hvor den teol. forskning (Børge Diderichsen skelnede mellem lignelser, som noget af det pålideligste vi har, og de ofte upålidelige, legendariske undere) og de problemer, som den stiller skolens undervisning overfor, påny drøftedes (Lindskrog: Metafysiske forestillinger er blevet hjemløse i vor tid), jfr. Religionslæreren 86, KD 18/8. – Andre »kættere« se Poul Saxe i KD 27/3, 9/9 og Holger Brøndsted, KD 23/7, contra IMT 267 (Saxe, »en af dem der er med til at forgifte den kommende lærerstand«) og IMT 447.

for underet, frelseskendsgjerningerne reduceres til at være udtryk for den første menigheds misforståelser, og håbet fornægtes», mens dåbsforkyndelsen »nærmer sig det magiske, idet nemlig nødvendigheden af modtagelsen af dåbens gave i tro forties« (IMT 1966, 3).

Hvor mange er så med i den kamp for Bibel og bekendelse og mod rationalisme, som »Kirkens Ja og Nej« indledte og IM tog op og skærpede? Det er bygget på fornemmelser, når der svares, at en del præster på landet gik med, i byerne færre; tilslutningen blandt lægfolk (selv ikke indenfor IM) står ikke i forhold dertil. Bestyrelsesvalget i præsteforeningen gav, med mange usikkerhedsmomenter, et fingerpeg. Den liste, som står IM nær, vandt et mandat. Her fik den højkirkelige Børge Riisgaard, medunderskriver af pjecen, 51 personlige stemmer, mens Henrik Christiansen, der varmt anbefalede den (jfr. V, 621f.), fik 144 stemmer, langt mere end nogen andre (PrfBl 742).

Det var dog en enkeltperson, som helt stjal billedet ved årets udgang, sognepræsten i Sebber, *Ludvig Husum*. I dyb bekymring over folkekirkens sorgløse dåbspraksis prøvede han at praktisere, hvad flere troede »Kirkens Ja og Nej« sigtede mod (jfr. V, 619). Han begyndte at afkræve forældre et løfte om regelmæssig kirkegang, før han ville døbe deres børn. Det var oplagt pressestof (fra 8/12), også på grund af hans skarpe, men ret modstridende kommentarer. De tydede en overgang på, at han ville stå fast på sit krav for at tvinge ærlighed frem i kirken, uanset om det medførte dens sprængning.

Pastor Husum handlede som han gjorde, fordi det var ham en nødvendighed, og uden at overveje om han fik følgeskab. Og hverken biskop Chr. Baun eller den øvrige kreds bag »Kirkens Ja og Nej« billigede den ny praksis. Det er uændelig tvang, skrev biskoppen (KD 5/1 66), de andre tilføjede, at ingen præst på egen hånd kan fastsætte vilkårene for dåb (KD 14/1 66). At de og mange andre delte ængstelsen over kirkens dåbspraksis overskyggede for en tid sagens realitet. – Der var også videre perspektiver. Da sagen kom for, måtte departementschef August Roesen omgående udtale sig. Biskop Baun tog fat på de udtalelser, der var tillagt denne, at præsterne uden videre er forpligtede til at forrette barnedåb for deres sognebørn. De meget statskirkelige synspunkter kan blive skæbnsvangre, dersom ministeriet vil tvinge en præst til at forrette

dåb, når han skønner at forudsætningerne mangler[5]. Det kan ikke blande sig i sådanne »indre sager«, hævdede Baun. Han havde advaret pastor Husum mod at føre sagen over på et disciplinært plan, men fra hans side ville der ikke blive givet tilslutning til afskedigelse. Så længe Husum fastholder sit standpunkt, vil bispen ved en nødløsning lade nabopræsterne forrette de dåb, som han vægrer sig ved at foretage. Skulle det være en endelig ordning, da sprænges sognet som en kirkelig enhed. Dermed er da »i ydre iøjnefaldende forstand begyndelsen til Folkekirkens sprængning indledt« – en ikke lykkelig, men måske nødvendig ting (KD 5/1 66).

Modernisering af »gæstekammeret«?

Det går fortsat meget tungt med *kirkebyggeriet*. Kun i provinsen blev der indviet kirker (Kolding, Dokkedal og vandrekirken i Skalborg). Der kom yderligere nogle byggerier igang, mens der i hovedstadsområdet opføres 3 kirker, foruden 2 selvbyggerier. Her »venter man bestemt« at kirken i Gladsaxe snart bliver opført efter den nye lov skulle kirken opføres samtidig med boligerne, de står færdige, men ikke kirken – og begge steder håber man meget på helt nye kår som følge af kommissionsarbejdet med finansieringen af kirkebyggeriet (Kirkefondets årbog 67 ff., KD 13/5, 20/10, Meddelelser fra Århus Stift 3, 16). Det arbejde er ikke afsluttet. Det lader dog næppe vente længe på sig, da der i trontalen blev lovet et lovforslag herom (Ft 14).

Præstemangelen forværres ikke afgørende, skønt der blev oprettet en del nye embeder. Det skyldtes ikke at der blev nedlagt et tilsvarende antal, for landsognene vil oftest ikke af med deres

[5] Biskop Baun drog paralleller udfra præsternes stilling ved fraskiltes vielse og ligbrænding samt udfra at kirkeministeriet »officielt« havde fastslået at præsterne havde ret til at skønne om det var forsvarligt at konfirmere et barn. – Han sigtede til at ministeriet havde modtaget en klage fra en far, fordi hans søn ikke kunne blive konfirmeret, da han ikke havde deltaget i gudstjenesterne. Det svarede, at efter den kgl. anordning skal præsterne skønne om et barn er modent og velforberejdet og ved det skøn kan de tage hensyn til om barnet er fortroligt med gudstjenesten. Ministeriet fandt det rejste krav, »om at de børn, der går til konfirmationsforberedelse ... regelmæssigt indfinder sig [til] gudstjeneste ... ganske naturligt og stemmende med hidtidig kirkelig tradition« (MrBl 151). – Kirkeligt Forbund undrede sig: Det var det vi i 1960 bad biserne om at præcisere; vi havde været gladere, om de, og ikke ministeriet, havde truffet den afgørelse (KD 24/9, jfr. Dansk Kirkeliv 89).

præst, og er der ikke teologer at få, så tager de lægfolk (SjT 9/10, 6/1 66; om et sogn, der gik med til nedlæggelse uden at have Damoklessværdet over hovedet, se Meddelelser fra Århus Stift 3, 12). Der var en overgang furore om de ret mange lægfolk, der blev præster. Der kunne godt være undtagelser, når de var så oplagte at de bekræftede reglen om, at præcis og kontant viden var nødvendig. mente nogle, men »der trænges til en helt ny og virksom værdsættelse af det teologiske arbejde« (PrfBl 377, IMT 445, DKt 308). Andre så deres økonomiske stilling truet og ønskede tilgangen bremset ved at ikke-teologer fik lavere løn (PrfBl 354 ff., KD 21/6 ff.). Når der nogenlunde blev balance mellem årets afgang og tilgang, skyldtes det især at der blev lidt flere teol. kandidater. Da der samtidig påny var væsentlig flere, der tog fat på studiet, kan der måske være grund til at se på fremtiden med fortrøstning. Men i de nærmeste år vil præstemangelen volde sogne og kirkeligt arbejde store kvaler (KD 27/11, 31/12, Havnen 175, DMbl nr. 5)[6].

Og så kan udviklingen stille krav om endnu flere præster. For sammen med de stærke ønsker om at bevare de små landsogne – hvor kirken skal »overvintre« indtil det bliver forår (Rich. Teislev, AAST 14/2) – så stilles kravet om mindre bysogne med voksende styrke. Nu bestemte strukturkommissionen sig for at se på de problemer i større perspektiver uden at beskæftige sig med midlertidige nødløsninger. Men menighedsrådene kan ikke »lade problemerne hvile ... og blot afvente »de vise mænds« betænkning. Hvor dagens nød brænder på, må dagens gerning gøres. Såvel i de små som i de store sogne [må de] finde frem til den i øjeblikket bedst forsvarlige løsning«, skrev biskop Henning Høirup. Og dagens gerning betød for de små pastorater enten »en lempelig og lejlighedsvis reduktion« så de kom op på 1.000–2.000 indb. eller at præsterne her aflaster nabopræster med større arbejdsbyrde; det

[6] Der blev i 1965 oprettet 15 nye embeder, mens afgangenen af præster var 52. Det modsvarede af 4 nedlagte embeder, 9 lægfolk og 55 teol. kandidater. Dertil kom et væsentligt antal fra organisationer og anden virksomhed (uanset at »Kirkeligt Magasin« i sine »hårdt optrukne« udtalelser fortsat taler om præsteflugt, SjT 24/8), som dog delvist vil blive modregnet. Enkelte embeder står vakante for længere tid, mens spørgsmålet om nedlæggelse står i bero.

Til det teol. studium meldte der sig 129, heraf 43 kvinder. – Om universiteternes umådelige frafaldsprocen, de mindre »studiefaste« unge piger og de, som dyrker teologien som interessefag uden at tænke på at blive præster, se Lindhardt, Berl. Tid. 21/11, jfr. KD 9/9.

kan gøres fordi sognegrænserne har mindre betydning for mange arbejdsopgaver og meget arbejde må gøres udenfor sognet. Biskoppen fandt, at menighedsrådene allerede i udpræget grad havde »vist vilje til at forstå forholdene som helhed og tage hensyn også til nabopastoraterne«. Mange steder i byerne var forholdene helt uforsvarlige – flere sogne med over 8.000 indb. må nøjes med een præst – og det lod sig ikke gøre »i vort slægtled fuldt ud at råde bod« på det. Man må begynde i forstadsområderne, hvor forholdene er værst, og for fremtiden må der som »absolut minimum« ikke regnes med sogne på over 9.000 indb., og ikke være mere end 3.000 indb. for hver præst. Der er lang vej igen, før der er rimelige vilkår, men det må være en »fundamental og uopgivelig målsætning« for folkekirken (Meddelelser fra Århus Stift 3, 5 ff., tilsvarende biskop Schiøler, KD 27/11 jfr. biskop Dons Christensen, DKt 177, KD 20/3. – Om kritik af præsters samarbejde over sognegrænserne, se KD 31/12, anbefalinger Sjt T 20/12, KD 27/12).

Man skal ikke vente løsninger på problemerne fra *strukturkommissionen* med det første, skønt den lagde de store principielle stridsemner som kirkesyn og kirkeforfatning til side for at gå i gang med mere nærliggende problemer. Disse skal først kulegraves (KD 28/8, Kordegnenes Blad 89). Kommissorierne for de 7 underudvalg giver nogle antydninger af emner og sigtet med arbejdet, omend det står i uforpligtende form.

Alene oplægget om sognestrukturen vakte almindelig interesse. »De små sogne skal ikke slagtes« var landet over overskrifter i pressen (28/8 ff.). Tilføjelsen, at man herudover »tilstræber en inddeling i større administrative enheder«, blev derimod glemt, skønt der deri ligger »(muligvis?) epokegørende forslag til omstrukturen« (kommissionens sekretær, Per Salomonsen, Liberal Debat nr. 12). – De andre emnekredse var: 2) valgmenighedernes stilling, 3) tilgangen til præstegerningen (deltidsansatte præster?), 4) det frivillige kirkelige arbejdes stilling (i forbindelse med diakonien siges det, at overvejelser om en »sognerådgiver-ordning« fremmes mest muligt), 5) folkekirkens repræsentation udadtil, 6) forskning af og undervisning i praktisk-teologiske emner og spørgsmål vedrørende kristendomsundervisningen og 7) betjening af befolkningsgrupper, som ikke dækkes af sognestrukturen (der nævnes studenterpræster og betjeningen af større industrivirksomheder).

Selv om kommissionen ønskede størst mulig offentlighed omkring arbejdet og bad om alles medvirken, så vakte kommissorierne ikke

større interesse, bortset fra det om sognestrukturen (DKt omtalte dem knap nok, 344; de aftryktes i MrBl, PrfBl og Højskolebladet, men affødte så godt som ingen indlæg). Arbejdet følges dog med forventninger eller skepsis, det kom frem så snart der rørttes nærmere ved de bestående forhold: Kordegne og kirketjenere spørger ivrigt, om der kommer en sognemedhjælperordning. Det får indflydelse på deres stillinger, åbner for nye arbejdsfelter, ja kan måske blive et overgangsled til præstegerningen, mente nogle (jfr. Kordegnenes Blad og Kirketjenernes Blad). Og allerede før kommissionen spurgte de kirkelige organisationer om deres synspunkter, var der overvejelser igang her (Sankt Lukas Stiftelsens årbog 20, Diakonhøjskolen KD 11/9, 11/10. »Fra Menighedsplejen« 63, KFUM KD 20/3, 10/11, 30/12).

Debatten kom dog, udfra arbejdet i kommissionen – så småt da den gik ind for, at der oprettedes en stilling som *studenterpræst* i København. Der var tale om en forsøgsordning, skabt ved oprettelse af et embede ved Trinitatis kirke. Formelt set altså ikke noget afgørende nyt. Modstandere som tilhængere af milieu-præster så vejen åben for en hel række specialstillinger (Lindhardt. JyPo 1/11, DKt 421; »Kirkeligt Magasin«), det var dog formodninger som kommissionen ikke havde givet anledning til[7]. Den næste sag skabte mere røre. Der var i kommissionen sympati for et forslag, hvorefter en *vicebiskop* skulle varetage kirkens internationale forbindelser i samråd med et af ministeren udpeget råd. Han skulle også aflaste Københavns biskop ved at overtage tilsynet med danske præster i udlandet. (Bortset fra sømandskirken, præster under DKU og missionsselskaberne, hvis organisationerne ønskede det, iøvrigt blev deres selvstændighed uantastet).

De, der havde videregående ønsker, var tilbageholdende (biskop Halfdan Høgsbro, KD 30/11). Skønt forslaget skyldtes biskop Dons Christensen – han så det som en rent praktisk løsning, en nødvendig

[7] Jørgen Bøgh: Ønsker om idrætspræster, arbejderpræster o.s.v. strider »både mod evangeliets og folkekirkens væsen. Der er ikke brug for andre specialpræster end dem, der kræves til ganske specielle milieuer, som absolut ikke lader sig indpasse i sognestrukturen« (Den invaliderede folkekirke 88 f.), jfr. Helge Skov, Højskolebladet 584, Dons Christensen DKt 179. – Forsigtigere nærmer Westergaard Madsen sig det problem (KD 31/12) og H. Højsgaard (Kirkefondets årbog 99) på baggrund af H. C. Lorentzens beskæftigelse som slagteriarbejder, »et interessant forsøg, som måske kan være med til at bane vej for industripræster« (Cai Rasmussen, ibid. 72, jfr. Lorentzen, MrBl 168, KD 18/10, 14/12).

deling af arbejdsopgaver, der umuligt kunne tillægges teologisk betydning – så indeholdt det sprængstof. Der kunne godt være kontakt til udlandets kirker uden forslaget. Men »det er mod folkekirkens væsen at vælge et råd, der på hele folkekirkens vegne varetager en sådan opgave«. fandt Helge Skov. Den er ikke »en åndelig enhed og bør ikke gives udseende af at være det. Den er kun den borgerlige ramme om en række sognemenigheder« (KD 3/12)[8].

Man kan ane konturerne af en *grundtvigsk-tidehvervsk front*, som står højest betænkelig overfor det hele, og som støtter Helge Skovs indsigelser i og udenfor kommissionen (Højskolebladet 583 ff.)[9]. Ved Kirkeligt Samfunds årsmøde fandt formanden, pastor Birkedal Nielsen sig foranlediget til »fra grundtvigsk side« at sige noget om overvejelserne »om ikke også det kirkelige arbejde må underordne sig« samfundsudviklingen. Først måtte han dog beklage, at ministeren ved at udvide kommissionen havde vist sig »svag over for de organisationer, der straks meldte sig med krav om indflydelse«. – De grundtvigske kunne godt være med til at drøfte, hvordan »gæstekammeret« for Guds menighed skulle indrettes. Liden-skabelig blev den drøftelse kun, »såfremt den tilsigtede forandring af de kirkelige arbejdsformer medfører en krænkelse af kirkesynet. – Hvis de enkelte menigheders frihed skal gøres afhængig af en centraliseret kirkeledelse, og hvis repræsentative organer skal kunne tale og handle på kirkens vegne«, hvis man vil give kirken

[8] Dons Christensen svarede, at han var kommet med forslaget for at undgå et større, repræsentativt valgt organ (KD 10/12), alligevel vejrede »Vestkystens« kirkeforfatning (11/12). Birkedal Nielsens støtte til Skov, se DKt 465; Lindhardt, Højskolebladet 838. – Forslaget får næppe lettere vilkår efter den omtale, som Westergaard Madsen og Halfdan Høgsbro gav sagen i deres anbefaling af det økumeniske Råds kollektdag 16. jan. 1966: Kommissionen drøfter »hvordan dette arbejde kan få en mere officiel karakter, så det kan placeres som hele folkekirkens arbejde«, jfr. »Kirken på vej« 1966, nr. 1. Efter bispemødet kom der en forunderlig avisnotits: »Biskopperne fik forelagt [forslaget], men dette vandt ikke tilslutning og blev vist tilbage til omarbejdelse i et udvalg under strukturkommissionen« (Berl. Tid. 7/1 66).

[9] Af bisperne hører Th. Kragh med: Jeg synes ikke, at der skal laves så meget om på det ydre. Jeg er ikke for at reformere, da jeg ikke tror på det (Vejle Amts Folkebl. 22/10). Jfr. bl.a. de 5 Århus-præster: Endnu har folkekirken den struktur, at der er frihed for den enkelte menighed og dens præster (KD 6/10), Vilh. Krarup (PrfBl 647) og Peter Riemann (DKt 460), samt de vripne anmeldelser af Jørgen Bøghs »Den invaliderede folkekirke«, PrfBl 768, Højskolebladet 883, DKt 1966, 24. Se også V, 602.

»en fast og klar »struktur« må det komme til modstand« (DKt 386 f.).

Problematikken melder sig således i og udenfor kommissionen. og så er de politiske muligheder ikke taget i betragtning. Der var enkelte, som mente at det beroede på Bodil Koch, om der kom noget ud af det (Berl.Tid. og Landsbladet 11/9, Det nye år 45). Der er dog forståelse andre steder. Der trænges nok mange steder »til hovedrengøring og udluftning og modernisering«, skrev seminarirektor Poul Hartling (ham er det utvivlsomt) i en kommentar til Venstres nye program. Hvis et kommissionsarbejde med »kirkens administration og praktiske apparat kan inspireres af (og inspirere til) en livlig meningsudveksling og idevirksomhed i den danske menighed, kan det kun hilses med glæde, men samtidig bør de ydre rammer holdes i orden, for der er hverken noget særligt kristeligt eller noget særligt liberalt i at være upraktisk« (På frihedens grund 210 ff., jfr. PrfBl 396, 429).

Fra *Folketinget* er der kun grund til at fremdrage et svar fra kirkeministeren[10]. Folkesocialisten Skræppenborg-Nielsen mente – som tidligere Aksel Larsen (Ft 2768) – at den kirkelige ligning burde bære en større del af folkekirkens udgifter. Selv om staten efter Grundloven var forpligtet til at understøtte folkekirken, og måske også burde yde erstatning fordi den havde reduceret kirkens indtægter, så var der ved en ny lønningslov mulighed for at lade den kirkelige ligning overtage en større del af udgifterne, svarede Bodil Koch (Ft 2095, 2123, 2158). – Der foreligger ikke afgørende nyt om *feltpræsteordningen*. Efter at forsvarsministeren påny havde bragt sig ud af de vanskeligheder, som Humanistisk Forbund satte ham i (jfr. V. 610 og KD 23/1ff.), så blev det økonomien som sin-

[10] Der blev fremsat forslag til ny seminarielov. Og der var tilfredshed med den placering *kristendomskundskab* får, både som fag og m.h.t. timetal. – Under 1. behandling i Folketinget rejste dog både seminarirektor Poul Hartling og højskoleforstander Edv. Jensen spørgsmålet, om det var rigtigt, at de lærerstuderende, som står udenfor folkekirken fritages for undervisning i kristendomskundskab (jfr. V. 405). Alle lærere burde dog være fortrolige med kristendommen, en forudsætning for hele vor kultur. Det drejer sig jo her om undervisning og kundskab, ikke livsanskuelse og forkyndelse (Ft 999, 1007). Edv. Jensen bemærkede: Jeg har ikke holdt fast på, at skolen er en kristen skole, men sagt et kristent folks skole. Undervisningsministeren svarede, at her drejer det sig om »et omstridt fag, og vi ved alle sammen, hvad det er for en hvæpserede, vi stikker hånden i, hvis vi begynder at pille for meget ved kristendomskundskaben, dens indhold og dens stilling i skolen«. Men når der var enighed om, at det ikke gjaldt elevernes tro, men deres viden, så kunne man drøfte, hvilke konsekvenser det skulle have (Ft 1047).

kede og den vil medføre at der bliver tale om en gradvis gennemførelse, efterhånden som der bliver penge til det (KD 5/8, 21/10. Berl.Tid. 15/8).

Årets *menighedsrådsvalg* gav anledning til fornyet kritik af de mange fredsvalg (forstærket til parodi i fjernsyn og radio). Det var bemærkelsesværdigt, at fremtrædende folk fra IM sluttede sig dertil (MrBl 91, IMT 477, 625). Der blev vel også afstemninger flere steder end i 1961. En samlet opgørelse vil så nok vise, at tendensen fra de foregående valg med en nedadgående stemmeprocent blev fortsat. Og det syntes i hvert fald klart, at socialdemokraterne også denne gang led følelige tab (KD 25/11, AAST og Demokraten 24/11, Sjt 24/11 ff.). Enten det nu skyldes ligegyldighed, blufærdighed eller slet agitation (hvad der ofte er tale om, t.eks. Sj-Aktuelt 18/11), så får de ikke deres folk til at møde op ved valgene i samme grad som de »kirkelige«. Det har man bemærket andre steder og er ikke så bange for afstemninger, mens socialdemokraterne sjældnere fremkalder afstemninger og også ved fredsvalg har fået en slettere forhandlingsposition (KD 3/11, 15/11).

Ud af de mange drøftelser blev der stående et klart udtalt ønske om, at menighedsrådene får større beføjelser, hvad der også vil fremme interessen ved valgene (MrBl 147, IMT 645, KD 26/11, 27/11, 4/12, 31/12, Roskilde Stiftsblad 90), nok også om lovændringer, som skaber større åbenhed omkring valgene (MrBl 147, KD 23/11). Muligheden af at påbyde afstemninger – eller fremme dem ved at afholde menighedsrådsvalg på samme dag som kommunalvalgene berørtes næsten ikke (KD 3/11, 26/11). Kirkeministeren bevidnede på ny sin interesse for det. Men – i overensstemmelse med sit grundsyn – havde hun ikke planer om at fremsætte lovforslag om det. Det forudsatte udtalte ønsker i kirken, fra menighedsrådene (Sjt 24/11).

Præstehøjskolen kom igang. Det tager dog tid inden den får sine endelige rammer, det betyder at man kan eksperimentere sig frem med hensyn til arbejdsform. Foreløbig indbød man til 4 månedskursus på Refugiet i Løgumkloster. Trods præstemangel og usikre muligheder for at deltagende præster kan få deres embeder betjent, så samlede efterårets kursus efterhånden tilstrækkelig tilslutning (PrfBl 265, 402). Alle deltagerne syntes uanset kirkeligt stade enige om, at starten var succes. Uden at sætte præstehøjskolen i forbindelse med andet arbejde for at hjælpe præster (og menigheder)

til at slå til under nutidens udfordringer, kaldte Peter Riemann det en »ubetinget succes«. Det skyldtes lærerne, som forstod deres opgave og forenede undervisningen med rig menneskelighed, men også kammeratskabet bidrog til det. Det opstod uanset at danske præster ellers er individualister (DKt 385, jfr. KD 9/10).

Midt i al sin foreløbighed indgår præstehøjskolen som et centralt led i videregående planer: Den bør blive et center for det forskningsarbejde og den erfaringsudveksling, som er forudsætninger for at præsterne ikke bliver fuskere i deres mangesidige arbejde (Kordegnesen Blad 93, Den invaliderede folkekirke 76 ff.). – Og bisperne henstillede, at højskolen tager en opgave op som mødested for drøftelser om kirke og kunst (KD 7/1 66).

Kommissionsarbejdet med en omordning af *pastoralseminariet* står stadig på, men afsluttes måske i løbet af foråret 1966 (ibid.). Samtidig har de teol. fakulteter, som et led i gennemgående drøftelser af universitetsundervisningen, taget det *teol. studium* op til overvejelse. Det ser dog ikke ud til at betyde helt ændrede forudsætninger for pastoralseminariet, idet der mere er tale om en praktisk omlægning af studiet, ikke om en principiel ændring, hvor nye fag tages med (Lindhardt, JyPo 26/1, Prenter, KD 16/11, Søe, Berl.Tid. 21/11).

Derimod har man fra mange sider tumlet med tanker om en *uddannelse for lægfolk*, som skal være præster (KD 8/1, 14/9, 16/11, IMT 30/8). Det blev kun til tanker, vel fordi man var betænkelige ved at lave en bredere vej til præstegerningen udenom universitetet: »Man har åbenbart ikke i kirkeministeriet eller andre steder lyst, mod eller midler til at iværksætte en sådan undervisning, som forhåbentlig kun skal være et overgangsfænomen«, konkluderede biskop Schiøler (KD 27/11).

Teologisk forskning og forskningsresultater.

Planer om at udgive et udenlandsk bibelleksikon tillempet vore forhold førte til »Gads danske Bibelleksikon«. Redaktørerne, professorerne Eduard Nielsen og Bent Noack, fandt medarbejdere blandt universitetsfolk og præster til at udnytte værkets ca. 1200 sider, et vidnesbyrd om både kvalitet og bredde i dansk teologisk forskning. Andre værker bekræfter det samme, 1964 afsluttedes »Luthers skrifter«, mens undersøgelserne af »Vækkelsernes frembrud« skrider støt frem. Til professor Søes 70-årsdag samlede hans kolleger et

festskrift, selv udsendte han en gennemgang af »Dansk Teologi siden 1900«. To disputatser er forsvaret, K. E. Bugges studier over Grundtvigs pædagogiske tanker, »Skolen for Livet« og Børge Ørstedes afhandling om Steffens betydning for J. P. Mynster, 3 antagne disputatser behandler emner udenfor vort forrige århundrede.

Professor Prenters »kristenlære for lægfolk« kom i 2. oplag, samtidig med at han udsendte en afhandling om »Kirkens embede«. Og efter flere års overvejelser om, hvordan en kirke skal bygges for at svare til sit formål, nedfældede en kreds af arkitekter, kunstnere og teologer deres tanker i »Kirkebygning og Teologi«.

Ydre mission og økumenisk arbejde.

Lidt gnidninger ude mellem missionærer og folk fra u-landshjælpen (KD 9/12, DMbl nr. 24) ændrer ikke, at en gensidig forståelse er på vej. »Endnu ligger forbindelsen mellem u-landshjælpen og dansk mission forholdsvis løst, men nogle af de første misforståelser er klaret«. Missionen har på flere måder nydt godt af samarbejdet (DMS's årbog 28). Og da staten mente det nødvendigt at holde igen på u-landsbevillingerne (det kneb med økonomien, og der var ingen folkevilje bag tanken, sagde udenrigsministeren), så holdt venner af ydre mission sig ikke tilbage for at omstemme regeringen. Det går også lettere for Folkekirkens Nødhjælp at appellere til privat hjælpsomhed, på kort tid indsamledes der næsten 1.300.000 kr., der sikrede en del af »svinepuklen« for hjælpearbejdet.

»Hvorlænge skal europæiske kirker tænke for os«, spurgte biskop Josiah Kibira på en kirkekongres i Afrika og fortsatte: Vore kirker må ændres, så de ikke er fremmede for befolkningen. De er stadig afhængige af Vestens kirker og afspejler deres teologi (KD 13/10, DMbl nr. 23). De nye landes kirkelige (og politiske) selvbevidsthed volder missionsselskaberne stigende problemer (Taiwan, Tanzania og Arcot-kirken, se DMbl; Santalposten 174, Østerlandsmissionen. KD 22/12). Og på hjemmefronten er der problemer nok endda. Det kan knibe for missionsvennerne at følge med, når nye arbejdsformer hjemme drøftes, samtidig med at hele problematikken for arbejdet ude lægges åbent frem. Hjemmekredsene ved praktisk talt ikke, hvad vi står overfor ude, sagde en missionær og appellerede til dem om at sætte sig ind i det (Ellen Laursen, Santalposten 120, jfr. Sudan nr. 3, Spedalskhedsmission nr. 33). Vi må være rede til at gøre op med hjemlig vanetænkning, som ikke kan binde under

andre forhold, føjede pastor Palle Dinesen til. »En tilfældig tankegang fra Vendsyssel skulle nødig hindre en kirke i Afrika i at finde sammen med andre kirker« (KD 8/12). Også her får bekendelses-troskaben konsekvenser. Den må afvise de ansatser til en teologi som »påstår at kristen dåb ikke er nødvendig til frelse« for hinduer, og »hvor ordet om Jesus som Guds søn er en for muhamedanere anstødelig og derfor uantagelig og unødvendig teologisk formulering« (Kr. Friis, IMT 1966. 3).

Missionsselskaberne glæder sig over en jævnt stigende støtte, hvoraf missionskredsene nok stadig yder det meste. Men der er uudnyttede arbejdsmuligheder på sognebasis, og de må tages op. Det kan de enkelte selskaber ikke gøre, da færre og færre præster ønsker at privilegere et enkelt selskab (Dansk Missionsblad nr. 23). Samarbejde mellem selskaberne er derfor et fast programpunkt, ligeså grundtvigske betænkeligheder ved det (KD 24/5, Santalposten 63, 94, 149). På ét punkt nåedes et resultat, som et forsøg ansatte 5 missionsselskaber cand. teol. Helmer Sørensen som »stiftspræst«. Han skal sammen med lokale udvalg støtte og udbygge arbejdet for ydre mission i Århus stift (se især Medd. fra Århus Stift 3, 49 og DMbl nr. 8). Flere håber på stiftspræster i alle stifter og aflønnede af folkekirken, som udtryk for at den vedkender sig sin missionsforpligtelse (Høgsgbro, »Dansk Kirkeliv« 32, jfr. Kirken på vej, nr. 2). Men sålænge man lever af indsamlede gaver, behøver man naturligvis ikke at fremme et ordentligt og effektivt samarbejde. Det går dog heller ikke af andre grunde an at udsulte Dansk Missionsråd. For det betyder at vi kommer til at stå udenfor den internationale missionsdebat med de spørgsmål, som vi står overfor ude og hjemme. Nu kender vi ikke forholdene. Vi tror vi er med, indtil vi tilfældigt belæres om det modsatte af en af dem, som virkelig har fingeren på pulsen (Græsholt, DMS's årbog 26 ff.).

Den katolske kirke herhjemme fik ny biskop, Hans Martensen afløste Th. Suhr. Det gav anledning til følgende status: De ca. 22.000 medlemmer i 1938 var blevet til ca. 27.000 ved udgangen af 1963. Når der ikke var nogen væsentlig fremgang, så skyldtes det, at en jævn tilvækst af konvertitter næsten opvejedes af de, der er holdt op med at praktisere som katolikker. Det er ikke let at være katolik i protestantiske og verdsliggjorte omgivelser, sagde biskop Martensen[11]. Han var taknemlig over den broderlige ånd,

[11] KD 15/1, 15/6, KP 23/2, jfr. AAST 19/1 64: I de 25 år er tallet på præster

der prægede danske forhold. Og Vatikanerkonciliet viste, at den katolske kirke var ved at overvinde sin rent negative holdning til andre kirkesamfund og åbne sig for de værdier, de har (KD 15/6).

Der er endnu nogen tilbageholdenhed overfor resultaterne fra det afsluttede koncil. De mange vedtagelser står kun på papiret, »og de kan forblive død tekst. Alt afhænger af katolikkernes holdning, og hvordan de fører dem ud i livet«, skrev pater Martin Drouzy. Men han mente, at der var sat noget igang, som ikke lod sig standse. Ved tidligere konciler havde konservative kræfter stået på vagt for at værne og beskytte troen, nu vidnede så meget om, at kirken »ønsker at opgive enhver form for magtposition for igen at blive en kirke midt i verden og i verdens tjeneste«. Konciliet har gjort noget, »som intet tidligere kirkemøde har gjort, nemlig taget sig af sin samtids problemer – slet ikke for at bevare dem, men for sammen med alle mennesker af god vilje at *søge* efter en løsning« (Berl.Tid. 12/12).

Forventningerne om en ny udvikling får støtte fra andre sider. I meget vil den katolske kirke forblive den samme, skriver professor K. E. Skydsgaard. »Den vil ikke opgive et eneste af sine dogmer, den vil være en hierarkisk opbygget kirke med biskoppen i Rom som sin højeste autoritet. Den vil stadig betragte sig selv som den legitime fortsættelse af urkirken og som en fuldbyrdelse af Jesu egen vilje med sin kirke på Jorden«. – Men dermed er ikke alt sagt, ikke engang det afgørende. Thi den katolske kirke har vovet sig ind i en selvkritik, både hvad dens teologiske selvforståelse og dens rent konkrete skikkelse angår. »Dens ansigt er blevet et andet, og det vil de andre kirker også i fremtiden få at mærke« (KD 6/12, jfr. IMT 101, KP 16/11, 16/12).

øget fra 97 til 134, hvoraf de 98 dog er ordenspræster. I Stor-København er der nu 10 sogne, mod før 5, mens tallet i provinsen uforandret er 26. Skolerne har 5.892 elever, de 3.780 kommer fra protestantiske hjem.